

СТАНОВИЩЕ

За дисертационния труд на **НИКОЛАЙ АНГЕЛОВ ЦЕНКОВ** на тема: **„ЧОВЕКЪТ-МАСА В СЪВРЕМЕНОТО ОБЩЕСТВО – СЪЩНОСТ И ПОСЛЕДИЦИ”** за придобиване на образователната и научна степен „Доктор”, Професионално направление 2.3 Философия (Социална философия)

От проф., дфн Иванка Стъпова

I. Оценка на качествата на дисертацията

Предложеният за обсъждане дисертационен труд на докторант Николай Ценков тематично фокусира проблема за човека-маса, базово понятие от социалната философия на Хосе-Ортега-и-Гасет. Смесовият заряд, който крие това понятие, провокира множество мислители да обективират своята представа и гледна точка за неговия смисъл, в нови теории или варианти на класическия възглед за човека-маса. Основни опори в изследванията на човека-маса представляват мислите и изводите, предложени от Ортега. „Масата е съвкупност от хора без специална квалификация. Не бива под маси да разбираме единствено или главно „работническите маси”. Маса е „средният човек” /Бунтът на масите, 1993, стр.41/. И още: „ Маса е онзи, който поради определени причини не цени собствената си личност, а се чувства „като всички” и не се притеснява от това, добре му е и се чувства еднакъв с останалите”. /Пак там, стр.42/. Написаното от Ортега преди доста години отразява процесите и тенденциите от онова време, а доминантата в обществото на средния човек, трансформиран закономерно от промените на социума,

дава възможност да се проследи движението и новите щрихи, които се добавят и настъпват в образа на средния човек.

Дисертационният труд на Николай Ценков е посветен както на класическия текст на Ортега, така и на проекциите на водещото понятие в съвременността и нюансите, които закономерно се появяват като следствие на промените в социума. Текстът на дисертацията е разработен в *Увод, три глави, Заключение и използвана литература*. *Уводът* оформя рамката на изследването – *формулира се целта, задачите, обекта и предмета*. *Формулирани са и няколко работни хипотези*. Още от началните страници на дисертацията, Ценков прави не просто исторически преглед на същността и характеристиките на човека-маса, а предпоставя съществуването му и в съвременността чрез проследяване на процеси и фактори, които създават и утвърждават, произвеждат и възпроизвеждат средния човек и днес.

Чрез вектора, насочен към съвременността, Ценков прави темата на дисертацията не обзорна и обърната към миналото, а актуална и с изключителен заряд. Авторът набляга и на факта, че познаването на особеностите на съвременния човек-маса може да послужи за отправна точка в характеризирането и на възможните следствия от неговото агресивно присъствие.

Ако за *обект* на изследването Ценков определя „типологията на съвременния човек-маса като социален и културен феномен”, то *предметът* на изследване конкретизира функциите на човека маса днес – като икономически агент, като фигура на власт и като деформатор на информационната и културна среда. Авторът формулира и няколко *хипотези*, чиято функционалност той проверява в процеса на изследването. Функциите на човека-маса, върху които е съсредоточено

изследването, са ключът за проследяване на социалните последици от неомасовизацията. Те водят съответно към три големи групи явления: етатизация, авторитаризъм и „дехуманизация“ на изкуството.

Във фокуса на *първа глава* „**Психологически теории за човека маса и масите**“ е разбирането за човека – маса като производна на самата човешка природа. Според тази група теории произходът на масите като обществено явление е зависим от психологически фактори; корените на човека-маса са подхранвани от инстинкти, нагони и несъзнавани психични процеси. Тук са намерили място възгледите : Густав Льобон, Габриел Тард, Зигмунд Фройд и Елиас Канети.

Втора глава „**Аксиологически концепции за масите**“ се свързва с излизането от психологизирането при интерпретациите на човека-маса и оформянето на новата ценностна гледна точка, създадена от социокултурните детерминанти. Напускането на откровеното психологизиране и включването на оценъчни компоненти, провокира и терминологичните трансформации – от тълпа към маса. За да се ориентира средния човек към вариант на човек маса, той трябва да се пренамери, да се преоткрие в правилата на ценностната ориентация и водещите, синхронни на времето социални, политически и културни предпоставки. Във възгледите на Ортега, Хана Арент, Ерих Фром и Франкфуртската школа се прокрадват заплахите от агресивното настъпване на човека маса, където доминира изведената до стандарт средност, а водещата фигура е „шамандура“ , съвкупност от шамандури, тласкани от вятъра и вълните /Бунтът на масите, 42/.

Трета глава „**Човекът-маса в съвременното общество**“, според мен, е оригиналната, авторска и приносна част към целостта на дисертацията. Тук авторът разгръща „творческите намерения на човека маса“ м съвременността. Разгледан в проявите му в три области - икономика, политика и култура, авторът изследва онези налични

тенденции, които пораждат, произвеждат и възпроизвеждат характерните, същностните черти на масата, които, освен Ортега, изследват и други теоретици на социалните процеси. Консуматорската страст на масата, разполагаща със средства и време, закономерно се сплита с амбициите за власт и симулирането на постижения на изкуството и културата в един имитативен, колажен аспект. Маса всъщност няма, защото всички са маса. Човекът-маса гласува за себе си, избира себеподобни. Новият стандарт на мислене на масовия човек, който, разбира се, храни множество илюзорни представи, задълбочено анализирани още от класиците. В областта на изкуството настъпва тотална дехуманизация и доминанта на *културата на колажа*. Настъпва времето на привидностите - привидно оригинално произведение е само по себе си продукт на (не)признато заимстване или заемане. Колажната култура отрича по същество радикалната новост. Твърди, че нищо не е оригинално. Принципно съществуването на човека-маса е не по-малко имитативно.

В тази глава ценният момент, освен убедителната аналитична част, е предупреждението за бъдещите последствия от доминантата на средния човек, на удобното тържество на масата над мислещите и творческите хора.

II. Оценка на автореферата, приноси, публикации

Докторант Николай Ценков е направил добре подреден автореферат /с незначителни грешки/, който представя изчерпателно дисертационния труд. *Авторефератът* на дисертацията следва композиционната и съдържателната структура на основния текст, като се представят идеите в анотативен вид, с акцент към най-същественото от текста. Дисертацията е разработена на 286 стандартни машинописни страници, литературните източници са 157, от които 85 на български, 72

на чужди езици и 8 интернет източника. Ценков е представил *три приноса* в своята дисертация, които отразяват реално позитивните качества на текста: систематичното представяне на подходите към водещите теории за масите, многоаспектен анализ и характеризирание на човека-маса /класически вариант и съвременен образ/, предложените социалнофилософски решения в посока преодоляване на неомасификацията като явление в съвременното общество. Авторът има *6 публикации* по темата на дисертацията.

III. Положителни качества на текста

1. Дисертационният труд атестира ерудиран изследовател, който отговорно е подходил към избраната тема и я е разработил на добро научно равнище. Първите две глави са културно представен синтез на основните теории за човека-маса, базирани на култовото произведение на Ортега.
2. Темата на дисертацията е изключително актуална, в опита да се докаже наличието на подходяща хранителна среда за съществуването на съвременния човек-маса. Връщането на функционалната приспособимост на човека маса просто показва, че той никога не е напускал човешкото общество. В съвременните си прояви е придобил адаптивни умения, чрез които се впива в обществото и се легитимира като адекватната част.
3. Текстът на дисертацията е написан на разбираем, четивен и правилен език – добър атестат за бягство от средността...
4. Трета глава, според мен, е приносната, критичната и с творчески заряд – търсенето на следствията и „на творческия антидот”, срещу доминантите на средния човек.
5. Целият дисертационен текст е компактно изследване, разгърнато до авторска позиция, с изразено творческо и човешко

безпокойство за бъдещето на социума, предупреждение за огромната криза на ценностната система и търсене на оптимистичен изход чрез реанимиране на истинските, творчески, оригинални ценности и техните носители...

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В дисертационния труд на Николай Ценков успешно е изпълнил предварително набелязаните изследователски цели и задачи, а предложените хипотези са намерили доказателствата си в процеса на изследването. В резултат е авторът е създал теоретичен труд, с ценни изводи, препоръки и предупреждения относно целостта и функционалността на социума, в доминиращата среда на човека-маса. Трудът, според мен, трябва да бъде публикуван като монография и не се съмнявам, че ще намери своите читатели. Комплименти за дисертанта и неговия научен ръководител.

На основание на добре конструирания дисертационен текст и изграждането на балансирано включване на трите части и въз основа на качествата на дисертацията /цели, задачи, хипотези, анализи, прогнози, препоръки /, убедено гласувам с ДА за присъждане на образователната и научна степен „доктор”, на НИКОЛАЙ АНГЕЛОВ ЦЕНКОВ в Професионално направление 2.3. Философия (Социална философия)

12 юни 2021

проф.дфн Иванка Стъпова

OPINION

Of the Dissertation Thesis
of NIKOLAI ANGELOV TSENKOV
entitled "MASS MAN IN CONTEMPORARY SOCIETY - ESSENCE AND
CONSEQUENCES"

for Acquiring the Educational and Scientific degree "Doctor",
Professional field 2.3 Philosophy (Social philosophy)

from Prof. DSc Ivanka Stapova

I. Evaluation of the qualities of the dissertation

The dissertation thesis of the doctoral student Nikolay Tsenkov proposed for discussion thematically focuses on the problem of mass-man, a basic concept of the social philosophy of Jose-Ortega-y-Gasset. The semantic content carried by this concept provokes many thinkers to objectify their idea and point of view related to its meaning, in new theories or versions of the classical view of mass-man. The mainstays in the research of mass-man are the thoughts and conclusions proposed by Ortega. "The mass is a group of people without special qualification. Thinking of masses we should not understand only or mainly "working masses". Mass is the "average man" /*The Revolt of the Masses*, 1993, p.41/. And more: "Mass is the one who, due to certain reasons, does not value his own personality, but feels "like everyone else" and does not worry about it, he is well and feels the same as the others." /*Ibid.*, p. 42/. What Ortega wrote many years ago reflects the processes and trends of his time, and the dominance in the society of the average person, naturally transformed by the changes in society, makes it possible to trace the movement and the new features that are added and occur in the image of the average person.

Nikolay Tsenkov's dissertation thesis is dedicated to both - the classical text of Ortega and the projections of the leading concept in modernity and the nuances that naturally appear as a consequence of the societal changes. The text of the dissertation is developed in an Introduction, three chapters, a Conclusion and References. The Introduction forms the framework of the research – here the goal, the tasks, the object and the subject are formulated. Several working hypotheses are also formulated. From the first pages of the dissertation, Tsenkov offers not only a historical overview of the nature and characteristics of the mass-man, but presupposes his existence in modern times by tracing the processes and factors that create and affirm, produce and reproduce the average person today. Through the vector aimed at the present, Tsenkov makes the topic of the dissertation not an overview which faces the past, but something very topical containing an exceptional charge. The author also emphasizes the fact that the knowledge of the peculiarities of the modern mass-man can serve as a starting point in the characterization of the possible consequences of his aggressive presence.

If Tsenkov defines as the object of the study "the typology of modern mass-man as a social and cultural phenomenon", then the subject of the study specifies the functions of mass-man today - as an economic agent, as a figure of power and as a deformer of information and cultural environment. The author formulates several hypotheses, the functionality of which he tests in the process of research. The functions of mass-man on which the study focuses are the key to tracing the social consequences of neo-massification. They lead, respectively, to three major groups of phenomena: state control, authoritarianism, and the "dehumanization" of art.

The focus of the first chapter "Psychological Theories of Mass-man and the Masses" is the understanding of mass-man as a derivative of human nature itself. According to this group of theories, the origin of the masses as a social phenomenon depends on psychological factors; the roots of man-mass are nourished by instincts, impulses, and unconscious mental processes. The views of Gustave LeBron, Gabriel Tarde, Sigmund Freud and Elias Canetti are discussed here.

The second chapter, "Axiological Concepts of the Masses," deals with the departure from psychologization of the mass-man interpretations and the formation of the new value point of view created by sociocultural determinants. The abandonment of outright psychologization and the inclusion of evaluative components provokes the terminological transformations - from crowd to mass. In order for the average person to orient himself to a variant of mass-man, he must rediscover himself, to find himself anew amidst the rules of value orientation and the leading, synchronous to time social, political and cultural preconditions. In the views of Ortega, Hannah Arendt, Erich Fromm and the Frankfurt School creep in the threats of the aggressive onslaught of the masses, dominated by the standard, and the leading figure is the "buoy", a collection of buoys driven by wind and waves /The Revolt of the Maeses, p. 42/.

The third chapter "The Mass-Man in Contemporary Society", in my opinion, is the original, authorial and contributing part to the integrity of the dissertation thesis. Here the author unfolds the "creative intentions of the mass-man" in modernity. Considering his manifestations in three areas - economics, politics and culture, the author explores those available trends that generate, produce and reproduce the characteristic, essential features of the mass, which, in addition to Ortega, are explored by other theorists of social processes. The consumer passion of the mass, which has the means and time, naturally intertwines with the ambitions for power and the simulation of the achievements of art and culture in an imitative, collage aspect. There are actually no masses, because everyone is a mass. The mass-man votes for himself, he chooses his peers. The new standard of thinking of the mass-man, which, of course, feeds on many illusory notions, thoroughly analyzed by the classics. In the field of art there is a total dehumanization and the dominant culture of collage. There comes the time of appearances - a seemingly original work is in itself a product of (un) recognized borrowing or borrowing. Collage culture essentially denies the radical novelty. It claims that nothing is original. In principle, the existence of the mass-man is no less imitative.

In this chapter, the valuable element, apart from the convincing analytical part, is the warning about the future consequences of the dominance of the average person, of the convenient celebration of the masses over thinking and creative people.

II. Evaluation of the Abstract, contributions, publications

PhD student Nikolay Tsenkov has managed to complete a well-arranged Abstract /with minor errors/, which presents comprehensively the dissertation thesis. The Abstract of the dissertation traces the compositional and content structure of the main text, presenting the ideas in an annotative form, with an emphasis on the most important of the text. The dissertation is developed on 286 standard typewritten pages, the literary sources are 157, of which 85 in Bulgarian, 72 in foreign languages and 8 internet sources. Tsenkov presented three contributions in his dissertation, which reflect the really positive qualities of the text: the systematic presentation of approaches to the leading theories of the masses, multifaceted analysis and characterization of mass-man /classical version and modern image/, the proposed socio-philosophical solutions to overcome neomassification as a phenomenon in modern society. The author has 6 publications on the topic of the dissertation.

III. Positive qualities of the text

1. The dissertation attests an erudite researcher who has approached with responsibility the chosen topic and developed it at a good scientific level. The first two chapters are a culturally presented synthesis of the basic theories of mass-man, based on the cult work of Ortega.

2. The topic of the dissertation is extremely relevant, in an attempt to prove the existence of a suitable nutrient medium for the existence of modern mass-man. The return of the functional adaptability of man to the mass simply shows that he has always been present in human society. In his modern manifestations he has acquired adaptive skills, through which he integrates within society and legitimizes himself as the adequate part.

3. The text of the dissertation is written in understandable, readable and correct language - a good certificate for escape from the average...

4. The third chapter, in my opinion, is the contribution, the critical and with a creative charge - the search for the consequences and the "creative antidote" against the dominants of the average person.

5. The whole dissertation is a compact study, developed to the point of the author's position, with expressed creative and human concern for the future of society, warning of the great crisis of the value system and search for an optimistic outcome by reviving true, creative, original values and their carriers. ..

CONCLUSION

In his dissertation thesis Nikolay Tsenkov has successfully fulfilled the previously set research goals and objectives, and the proposed hypotheses have found their evidence in the research process. As a result, the author has created a theoretical work with valuable conclusions, recommendations and warnings about the integrity and functionality of society, in an environment dominated by mass-man. The work, in my opinion, should be published as a monograph and I have no doubt that it will find its readers. Compliments to the dissertation and its supervisor.

Based on the well-constructed dissertation text and the construction of a balanced exposition of the three parts and based on the qualities of the dissertation /goals, tasks, hypotheses, analyses, forecasts, recommendations/, I strongly vote YES for awarding the educational and scientific degree "Doctor" of NIKOLAY ANGELOV TSENKOV in Professional field 2.3. Philosophy (Social philosophy)

June 12, 2021

Prof. DSc Ivanka Stapova